

Politické pozadie cesty Daniela Krmana za Karolom XII.

Norbert Hajský

Zusammenfassung:

Dieser Artikel spricht über der Gesandtschaft von Superintendent Daniel Krman, der eine diplomatische Mission dem schwedischen König Karl XII. vermittelte. Das Ziel war es die Finanzhilfe für Kollegium in Prešov zu gewinnen und um den politischen Eingriff sowie auch um Machteingriff bei der Friedensverhandlung zu bitten. Der Beitrag beschreibt den Hintergrund von ganzer Botschaft und auch die Machtkämpfe, die die ganze diplomatische Mission begleiteten.

Kľúčové slová:

Daniel Krman, Ružomerská synoda, Karol XII., Švédsko, Uhorsko, posolstvo, Cisár Jozef I., František Rákóczi,

Synoda v Ružomberku prijala okrem 25 kánonov mnoho iných článkov, ktoré sa týkali škôl a starostlivosti o ne. Najväčšiu pozornosť venovali prešovskému kolégiu ako najvyššej evanjelickej škole v krajine.¹ Zároveň synoda vyslala superintendenta Daniela Krmana so Samuelom Pohorským do Poľska ku švédskemu kráľovi Karolovi XII. s prosbou o finančnú podporu kolégia. Aj iné uzavretia synody si priamo vyžadovali nemalé množstvo finančných prostriedkov na uskutočnenie predsavzatí, medzi ktorými nechýbali získanie tlačiarne, vydanie biblie, agendy a inej literatúry. Najväčším očakávaním peňazí však bolo práve prešovské kolégium. Je samozrejmé, že v krajine vyčerpanej povstaním nebolo reálne získať prostriedky na spomínané projekty a aj preto neboli mnohí zo synodálov vzdialení myšlienke obrátiť sa o pomoc na evanjelické zahraničie.

Popudom pre vyslanie Krmana do švédska mohla byť aj informácia prešovského farára Jána Schwarza, ktorý mal indície² o tom, že vo Švédsku prebehla zbierka pre prešovské kolégium s výnosom 40 000 zlatých. Napriek

---

¹KÓNYA, Peter. Dejiny ECAV na Slovensku v rokoch 1610-1791. In: Evanjelici v dejinách slovenskej kultúry III., Zostavil Pavel Uhorskai, Liptovský Svätý Mikuláš, Transcius, 2002, str. 47.

²Táto správa bola pravdivá, nakoľko sa zachoval údaj o tom, že okolo roku 1695 švédsky vyslanec v Poľsku, Šimon Dörfler oznámil, že sa vo Švédsku nazbierali peniaze pre kolégium v Prešove.

tomu, že sa tak udialo už pred takmer dvadsiatimi rokmi peniaze do Prešova nedorazili.³

Synoda sa preto rozhodla vyslať ku švédskemu kráľovi posolstvo, ktoré sa malo taktne vyzvedieť, čo je spomenutými peniazmi a malo žiadať o novú podporu pre školu.⁴ Okrem toho malo posolstvo žiadať o zákrok proti poľskému šľachticovi Ľubomirskemu, ktorý ako vtedajší pán 13 spišských miest prenasledoval na svojom území evanjelikov. Konečne malo posolstvo žiadať od Karola XII. aby sa pri svojich vyjednávaniach o mier s cisárom zastal práv uhorských evanjelikov na čo mal ako švédsky kráľ podľa westfálskeho mieru právo.⁵

Rozhodnutie o vyslaní posolstva však nebolo celkom jednomyselné. Proti vyslaniu posolstva protestovali delegáti bratislavského seniorátu. Svoj odpor opierali o slová 146. žalmu v ktorých zaznieva: „Nespoliehajte sa na kniežatá, na človeka, lepšie je utiekať sa k Hospodinu jak dúfať v kniežatá.“ Aj keď je toto stanovisko v protirečení s nutnosťou vyslať žiadosť o pomoc do cudziny a s celkovým dianím v evanjelickej cirkvi musíme ho chápať v iných dimenziách. Je prirodzené, že zástupcovia tohto seniorátu mali takúto požiadavku. Nakoľko pochádzali z cisárskeho územia, videli v takejto aktivite priamy prejav nepriateľstva voči cisárovi. V snahe zabrániť zhoršovaniu už aj tak napätej situácie zastávali práve takéto umiernené stanovisko. Treba pripomenúť, že aj samotný Krman sa spočiatku zdráhal podniknúť túto cestu. Až po viacerých výzvach synodálov ustúpil ich požiadavke.

Napriek tomu nemôžeme tvrdiť, že by bola situácia medzi oboma panovníkmi v tomto období vážna. Začiatkom roku 1707 bola vzájomný stav skôr priaznivý. Cisár Jozef I. dokonca vyhovel Karolovi XII. tým, že uznal na poľskom tróne kráľa Stanislava dosadeného naň práve Karolom. Situácia sa však veľmi rýchlo a radikálne zmenila čoskoro došlo k vyhroteniu vzájomných vzťahov. Tomu predchádzalo niekoľko nediplomatických krokov zo strany Jozefa I. Najprv jeho cisársky komorník gróf Czobor verejne urazil švédskeho vyslanca vo Viedni. Napätie eskalovalo aj vďaka problémom s vojakmi ruského cára Petra, ktorých

---

³VIKTORY, Gustáv. Ružomerská synoda a cesta Daniela Krmana za Karolom XII. In: Cirkevné listy, 1957, str. 87.

⁴Najviac však celej synode pri vysielaní posolstva záležalo na riešení otázky prešovského kolégia. PETRÍK, Ján. 250 rokov od ružomerskej synody, Cirkevné listy, 1957, str. 61

⁵Tento bod môžeme považovať za jediný, ktorý má charakter diplomatického poslania. KVAČALA, Ján. Dejiny reformácie na Slovensku, Liptovský Mikuláš, Tranoscius, 1935, str. 299.

poslal na pomoc zosadenému poľskému kráľovi Augustovi. Títo neskôr prešli do služieb cisára Jozefa a mali byť vydaní Karolovi ako vojnoví zajatci. Nakoľko sa však cisár nechcel dostať do konfliktu s cárom prepustil týchto vojakov po malých skupinkách cez Čechy do Poľska. Reakcia Karola na seba nenechala dlho čakať a spočívala v okamžitom odvolaní celého švédskeho diplomatického zboru z viedenského dvora.⁶ Zdalo sa, že dôjde k úplnému prerušeniu diplomatických stykov medzi oboma krajinami.

Okrem toho bol cisár tlačný postupujúcimi francúzskymi vojskami zo západu do Nemecka a z východnej strany ho ohrozovali vojská Juraja Rákócziho, ktorého vojaci boli po uzavretíach snemu v Onóde, ktoré vyhlásili Habsburgovcov za zbavených trónu, ešte viac motivovaní do boja s cisárskymi oddielmi. Na dôvažok všetkého si Karol XII. za všetky potupenia žiadal satisfakciu a hrozil, že vtrhne so svojim vojskom do cisárskych dedičných zemi ak sa mu jej náležite nedostane.

Karol XII. sa ako presvedčený evanjelik veľmi rád zhostil úlohy svojho významného predchodcu v boji o reformačné myšlienky Gustáva Adolfa. Často zo svojej pozície obhajoval práva utláčaných evanjelikov v Nemecku a v Poľsku. Robil tak v zmysle uznesení westfálskeho mieru. Tentoraz sa mu naskytla príležitosť napraviť pomery protestantov v Sliezsku, ktoré žiadal vykonať od Jozefa ako satisfakciu za vyššie spomenuté urážky. Bolo veľkou smolou, že sa posolstvo ružomerskej synody nedostalo k švédskemu kráľovi práve v tomto období. Oстане to už len v rovine hypotetickej, či by Karol XII. nebol pripojil k podmienke riešenia sliezskych veriacich aj požiadavku riešenia otázky slovenských evanjelikov.

Tento vhodný čas však zostal ružomerskou delegáciou nevyužitý, aj keď musíme pripomenúť že nie vlastnou vinou. V zákulisných politických bojoch zohral podstatnú rolu aj vodca povstania František Rákóczi. Tento, aj keď proti svojej vôli v zajatí, predsa len Jezuitmi vychovávaný katolík, pravdepodobne nemal skutočný záujem o náboženskú slobodu evanjelikov. Jeho pragmatickosťou charakterizovaný pomer k nim sa menil v závislosti od miery ich možného využitia vo svoj prospech. Keď však dosiahol možnosť získať lepšieho spojenca orientoval sa už len na neho. Tak sa stalo, že keď začiatkom mája 1707 ponúkol ruský cár Peter Rákóczimu spojenectvo, a poľskú korunu k tomu, vodca povstania

---

⁶VIKTORY, Gustáv. Ružomerská synoda a cesta Daniela Krmana za Karolom XII., Cirkevné listy, 1957, str. 87.

ovplyvnený vidinou trónu zmenil smer svojej diplomacie. Znamenalo to, že po určitom čase počas ktorého sa Rákóczi snažil o spojenectvo s Karolom, by sa teraz mal postaviť na stranu nepriateľa švédskeho kráľa. Rákóczi lavíroval počas celého leta medzi oboma možnosťami až sa nakoniec v septembri definitívne rozhodol pre spojenectvo s ruským cárom.⁷ Na švédskej strane už dávnejšie vedeli o jeho vyjednávaniach s Rusmi a postupne nadobudli istotu, že Rákóczimu nejde ani tak náboženskú slobodu, na ktorej Švédom záležalo, ale o poľskú korunu.⁸

Toto všetko bolo príčinou toho, že Rákóczi odďaľoval vydanie cestovných listín pre členov posolstva ružomerskej synody. O tomto politickom pozadí, ktoré zdržovalo odchod vyslancov vedel aj sám Daniel Krman a spomína ho hneď na začiatku svojho opisu cesty za Karolom XII.⁹

Delegácia mala pôvodne pozostávať z troch osôb, okrem Krmana sa jej mal zúčastniť Mikuláš Szirmayi a Michal Melitzel – inšpektor prešovského kolégia. Obaja už totiž u Karola XII. boli a to v roku 1705. Avšak problém bol aj v osobách sprievodcov. Rákóczi nedovolil, aby bol v delegácii prítomný aj Szirmayi, nakoľko bol pomerne významnou politickou osobnosťou a jeho prítomnosť medzi vyslancami by si na ruskej strane mohli zle vysvetľovať. Účasť na ceste odmietli aj Melitzel, ako aj ďalší medzi nimi Ocherland z Bardejova a prešovský farár Schwarz.¹⁰

Potrebné doklady nutné pre cestu dostal Krman až v máji 1708.¹¹ Nakoniec spomínanú cestu podnikol Krman so zemanom Samuelom Pohorským.¹²

Rákóczi celú akciu nakoniec povolil len zo zisťného dôvodu, aby si ňou udobril evanjelikov po sklamaní z jeho rozchodu so švédskym kráľom. Hrozil mu totiž nový útok od cisára a potreboval si zaistiť svoje pozície. Vo svojom pragmatickom zmýšľaní tak počítal aj s pomocou evanjelikov.

Tieto fakty a už spomínaný Krmanov cestopis nasvedčuje, že sa celé posolstvo týkalo len záležitostí ružomerskej synody a nebolo za ním žiadne

---

⁷Dr. Tóth túto situáciu veľmi vhodne pripodobňuje k šachovej partii. In: TÓTH, Ivan. Ružomerská synoda z roku 1707, Cirkevné listy č.5, 1997, str. 68.

⁸VIKTORY, Gustáv. Ružomerská synoda a cesta Daniela Krmana za Karolom XII., Cirkevné listy, 1957, str. 88.

⁹KVAČALA, Ján. Dejiny reformácie na Slovensku, Liptovský Mikuláš, Tranoscius, 1935, str. 300.

¹⁰VIKTORY, Gustáv. Ružomerská synoda a cesta Daniela Krmana za Karolom XII., Cirkevné listy, 1957, str. 88.

¹¹KVAČALA, Ján. Dejiny reformácie na Slovensku, Liptovský Mikuláš, Tranoscius, 1935, str. 300.

¹²VIKTORY, Gustáv. Ružomerská synoda a cesta Daniela Krmana za Karolom XII., Cirkevné listy, 1957, str. 87.

diplomatické pozadie. Starší historici na čele s nestorom Jánom Kvačalom sa však domnievali, že tomu tak predsa len bolo.¹³

Po strastiplnej ceste sa Krman vracia na územie Slovenska až 11. septembra 1709, v čase keď boli pod povstaleckým velením len najvýchodnejšie oblasti krajiny. Politická situácia tak bola radikálne zmenená. V intenciách požiadaviek ružomerskej synody na toto posolstvo ostala Krmanova cesta bez viditeľných úspechov. Karol XII. bol v roku 1709 pri Poltave Rusmi porazený čím bol ďalší vplyv Švédska na našu oblasť minimalizovaný.

S. D. G.

Peer reviewed by: Mgr. Ľubomír Batka, PhD

---

¹³KVAČALA, Ján. Dejiny reformácie na Slovensku, Liptovský Mikuláš, Transcius, 1935, str. 300.